

Capçaleres del Llobregat

COMARQUES:	Alt Urgell, Berguedà, Cerdanya, Osona, Ripollès i Solsonès.	
SUPERFÍCIE:	61.303 ha (55.614 ha corresponen a les Comarques Centrals i 5.689 ha a les Comarques Gironines).	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis de les Comarques Centrals: Alpens, Bagà, Berga, Borredà, Castell de l'Areny, Castellar de n'Hug, Castellar del Riu, Cercs, Fígols, Gósol, Gisclareny, Guardiola de Berguedà, la Coma i la Pedra, la Nou de Berguedà, la Pobla de Lillet, la Quar, Lluçà, Montmajor, Saldes, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Julià de Cerdanyola, Vallcebre i Vilada. També inclou els municipis de es Llosses i Gombrèn a les Comarques Gironines.	
PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL:	Aquesta unitat compren gran part del paisatge d'atenció especial dels «Mosaics agroforestals del Berguedà i el Solsonès».	

Figura 5.1 L'embassament de la Baells vist des del santuari de Queralt, Berga.

Trets distintius

- Paisatge amb predomini de materials calcaris amb cingleres, replans i crestes rocoses.
- Nombroses valls, entre les que destaca la del Llobregat; les valls d'origen tectònic són més àmplies i obertes que les formades per l'erosió fluvial.
- Vegetació esponerosa, constituïda per grans pinedes de pi roig, amb roures a la banda sud i pi negre a les cotes més elevades.
- Pastures, prats i rasos, que sustenten una rica cabana ramadera.
- Presència d'elements patrimonials lligats a l'antiga activitat extractiva i energètica.
- Predomini del poblament agrupat, en nuclis ben definits, de morfologia compacta i amb arquitectura tradicional de muntanya.

- Importància creixent de l'oferta turística de muntanya, amb recuperació de l'arquitectura tradicional i d'habitatges abandonats.
- El Pedraforca: muntanya de gran valor estètic i simbòlic.
- Gran quantitat d'arquitectura romànica de muntanya: Sant Jaume de Frontanyà, Bagà, la Pobla de Lillet, Gresolet, etc.
- Les Fonts del Llobregat són el naixement d'un dels rius més importants de Catalunya.

Figura 5.2 L'embassament de la Baells, un dels elements més significatius de l'unitat.

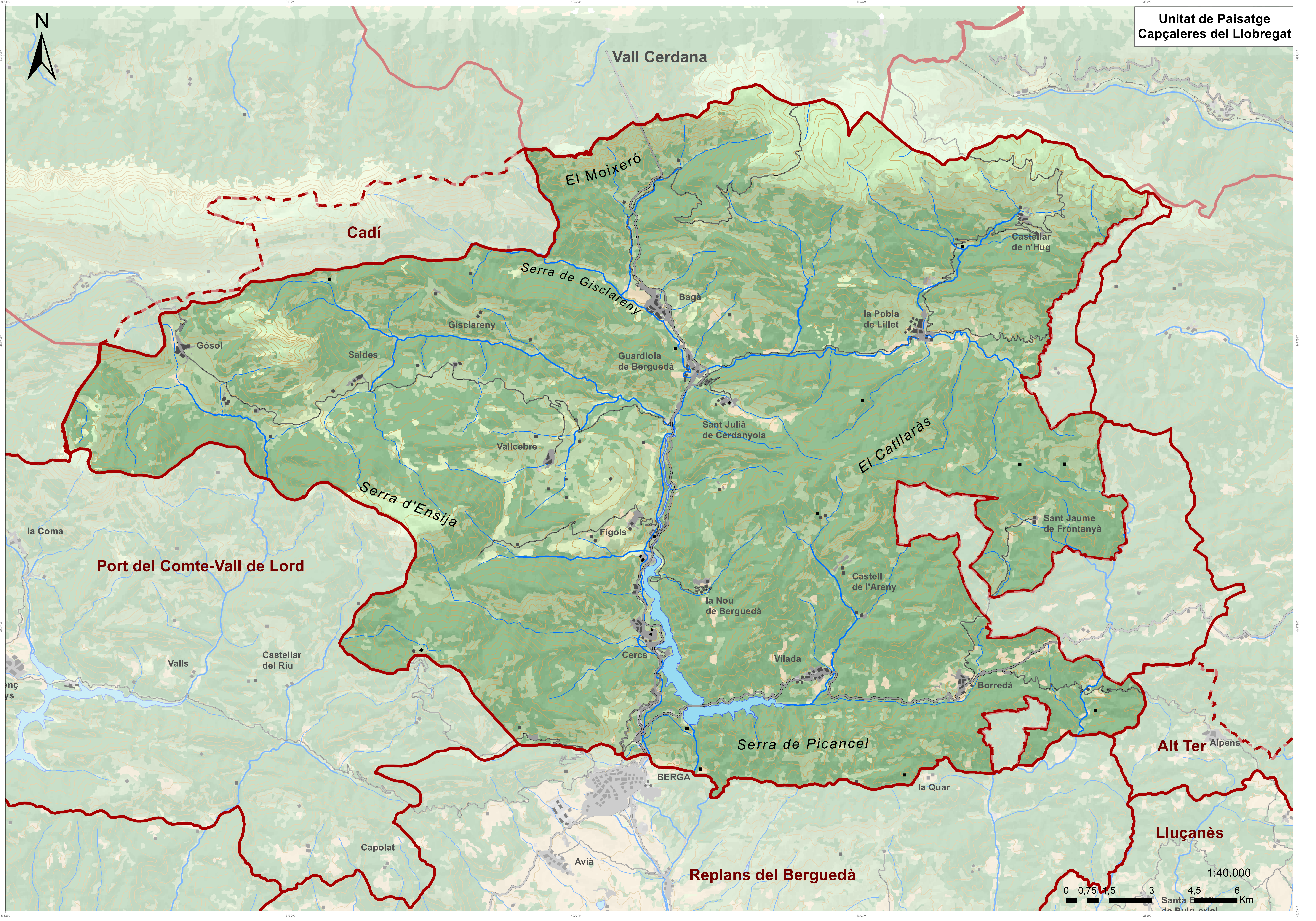
Figura 5.3 La Vall de Gresolet vista des del mirador del mateix nom. Saldes.

Figura 5.4 El Pedraforca, la silueta més reconeguda de les Capçaleres del Llobregat.

Figura 5.5 Vista parcial de Guardiola de Berguedà.

Elements naturals que constitueixen el paisatge

Les Capçaleres del Llobregat correspon en quasi la totalitat de la seva extensió a les Comarques Centrals, tot i que un petit fragment continua cap a l'àmbit de les Comarques Gironines.

La unitat està formada pels Pirineus i Prepirineus berguedans. Els primers, al nord i nord-est, estan formats per la serra del Moixeró (2089 m), la Tosa d'Alp (2536 m), el Puigllançada (2409) i la serra de Montgrony (2056 m), que separa les valls del Llobregat i Ter. Aquestes serres formen part geològicament del Pirineu axial ja que els materials que les constitueixen són paleozoics (calcàries i pissarres), que han estat plegats i endurits per diverses fases orogèniques, però també fortament erosionats adquirint una morfologia de formes arrodonides (la falta d'altitud condiciona la manca de les geleres quaternàries), fet

Figura 5.6 La serra de Picancel, partió amb els Replans del Berguedà.

traduït en valls estretes i encaixonades. Els Prepirineus també són un conjunt de serres alineades d'est a oest però difereixen en la datació dels materials, provinents del Secundari i Terciari. El tipus de roca dominant és la calcària mesozoica replegada en grans sinclinals, al centre dels quals afloren alguns terrenys més margosos, originant un paisatge càrstic (fonts del Llobregat), amb cingleres, crestes rocoses i congostos, pobres en vegetació i força hostil a l'ocupació humana. L'estructura d'aquestes serres presenta gran complexitat en una successió de plecs més o menys fallats i encavalcats, que han provocat valls paral·leles o perpendiculars als eixos de plegament.

A continuació una vall longitudinal, d'est a oest, des del coll de Merolla fins a l'alt Bastareny, que comença en un glacis d'erosió i acaba bruscamment en un escarpament tectònic, reblerta per les terrasses de la capçalera del Llobregat i del Bastareny. És l'única vall longitudinal

important on el paisatge es dilata, es desenvolupen els conreus i es produeix una concentració de pobles com Bagà, Guardiola de Berguedà o la Pobla de Lillet.

Segueix un gran sinclini format per les serres de Costa Freda (2.048 m), Gisclareny (1.548 m), Falgars (1.287 m), serra de Catllaràs (1.765 m), Puiglluent (1.640 m) i els rasos de Tubau (1.543 m). Més al sud d'aquesta alineació contínua s'aixeca un bombament discontinu a la serra del Verd. L'extrem meridional de les Capçaleres del Llobregat és format per un altre eix anticlinal on hi destaquen els Rasos de Peguera, la serra de Queralt amb el seu santuari (1.292 m) i Picancel (1.172 m), anticipant a la vora sud els conglomerats montserratins i els materials propis de la Depressió Central. Enmig d'aquests massissos resistents a l'erosió s'hi excaven petites cubetes aprofitades per l'establiment de conreus i masies.

Figura 5.7. El Llobregat ja és emprat a pocs metres del seu naixement. Castellar de n'Hug.

La xarxa hidrogràfica és determinada per l'erosió del Llobregat encaixat fortament en el muntanyam. La xarxa tributària, adaptant-se a l'estructura geològica, segueix valls paral·leles de plegament que van en direcció E-W com el Bastareny o el mateix Llobregat fins que aconseguen trencar aquestes estructures, per estrets congostos de direcció N-S. Un petit sector al NW de la unitat és drenat en primera instància per els afluents de capçalera del Cardener, tributari del Llobregat.

A causa del predomini de calcàries la zona actua com un carst, on els cursos d'aigua superficials en altes i mitjanes altituds són escassos pel sistema de diàclisis i falles i a la conseqüent formació de dolines, on s'escola l'aigua per aparèixer en forma de surgències, com la Dou

(Bastareny) o les fonts del Llobregat. A les Capçaleres del Llobregat també hi ha l'embassament de la Baells.

La contrada respon a un clima mediterrani de muntanya, caracteritzat per un estiu plujós i alguns dies de neu a l'hivern, amb temperatures suaus a l'estiu i força rigoroses a l'hivern. A les parts més elevades es poden assolir condicions subalpines, molt plujoses i fredes. Les temperatures segueixen una gradació nord-sud en funció de l'altitud i el relleu accidentat. La mitjana anual es situa als voltants dels 10 °C (Borredà 9,7 °C), presentant un mínim de gener (Fígols, 3,2 °C) i un màxim de juliol o agost (Fígols 20,6 °C al juliol). La distribució mostra una forta amplitud tèrmica, Fígols pot presentar mínimes absolutes per sota dels -10 °C i màximes per sobre dels 30 °C, amplitud que es va reduint en funció de la disminució de l'alçada, tot i que algunes valls poden mostrar inversió tèrmica, amb fortes mínimes absolutes. Aquesta inversió determina una mitjana anual de 10,2 °C a Peguera i de 7,1 °C a Gisclareny.

La pluviositat oscil·la entre els 1.500 mm anuals de les muntanyes més enlairades (1.446 mm als Rasos de Peguera) als prop de 900 mm de Berga, seguint també una zonació nord-sud. La distribució anual és força irregular, amb màxims d'estiu (la Pobla de Lillet, 102,5 mm a l'agost) a les zones més elevades, per assimilar-se a les equinoccials a mida que davalla l'altitud. L'estació més seca és l'hivern. Predominen les precipitacions en forma de pluja però també hi fan presència les calamarsades d'estiu. La neu pot presentar-se durant sis mesos a cotes altes (de novembre a maig), amb una freqüència de nevades de 34 dies a l'any als Rasos de Peguera i 22 a Gisclareny.

Figura 5.8 Límit entre la vegetació espontània i els conreus a prop de Gòsol.

Aquestes condicions ambientals faciliten el creixement d'una vegetació esponerosa, de clara filiació montana i marcat caràcter forestal. A causa de la complexitat i el volum orogràfic, a la unitat es troben presents nombrosos estatges bioclimàtics, des del límit superior de la muntanya mitjana, als prats supraforestals. En conjunt la vegetació de les Capçaleres del Llobregat posseeix un marcat caràcter muntanyenc, amb presència de coníferes, caducifolis i tot un seguit de prats i pastures de distribució esparsa. El cromatisme que se'n deriva, doncs, és força variat i contrastat al llarg de tot l'any, queda accentuat per volums i textures ben diferenciats, especialment quan es troben en contacte amb la roca nua.

A les cotes més baixes de les Capçaleres del Llobregat es poden trobar petits claps d'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*) on, a banda de l'alzina (*Quercus ilex*) s'hi poden trobar peus de boix grèvol (*Ilex aquifolium*) i de lligabosc atlàntic (*Lonicera peryclimeum*). També és habitual trobar agrupaments importants de pi roig (*Pinus sylvestris*), que creixen de manera ufanosa. Els millors exemples d'alzinar muntanyenc es troben a la banda meridional de la unitat i en vessants pedregosos orientats cap al sol com, per exemple, a la vall del riu de l'Hospitalet, en terme de Gréixer, a la banda sud de la serra de Sant Marc, a Guardiola de Berguedà, o a la rodalia de Sant Julià de Cerdanyola.

En indrets un xic més humits i, per norma general entre els 800 i els 1200 metres, es troba el domini potencial de la roureda de roure martinenc amb boix (*Buxo-Quercetum pubescentis*), on abunden el roure martinenc (*Quercus pubescens*), la blada (*Acer opalus*), la servera (*Sorbus domestica*), el trèmol (*Populus tremula*), l'auró blanc (*Acer campestre*) i el tell (*Tilia platyphyllos*), així com diversos arbusts, com ara el boix (*Buxus sempervirens*), el tortellatge (*Viburnum lantana*) o la coronil·la boscana (*Coronilla emerus*), i herbes com la primula (*Primula veris*) o el segell de Salomó (*Polygonatum odoratum*), en indrets un xic més humits. En general es tracta de boscos força rics, amb una diversitat d'espècies superior a la d'altres rouredes seques de les Comarques Centrals, a causa de l'elevada disponibilitat hídrica i la fertilitat del substrat. Cap a la banda de Fígols, vora el coll de Fumanya i prop de Sant Corneli, entre altres localitats, es poden trobar bones rouredes. Quan les rouredes es degraden el seu espai és ocupat per boixedes que, en ocasions, poden ocupar superfícies força extenses. Val a dir, però, que una part molt important d'aquestes rouredes es troben ocupades per pinedes de pi roig, plantades i afavorides antròpicament pel seu aprofitament econòmic. En aquests casos el sotabosc de les pinedes acostuma a correspondre amb el de la roureda, si bé és cert que la neteja del sotabosc i determinades tasques silvícoles en dificulten una correcta classificació. Es troben bones pinedes de pi roig als peus del Pedraforca, a la rodalia de Bagà

i a la serra de Gisclareny, entre altres indrets. Limitant amb la banda del Cadí es troba la pineda de pi roig amb herba blava (*Polygalo-Pinetum sylvestris*)

En localitats frescals, en exposicions obagues i generalment entre els 600 i els 1800 metres d'alçada, apareix la fageda. L'associació més habitual és la fageda amb gerani nuós on, sota un dens cobricel de faig (*Fagus sylvatica*) apareixen diferents herbes, com ara el gerani nuós (*Geranium nodosum*), l'heura (*Hedera helix*) o la primula (*Primula veris*). A la serra d'Ensija, vora els Rasos de Peguera i als peus del Moixeró, hi ha fagedes prou ben constituïdes. A la serra del Catllaràs es pot trobar la fageda amb boix (*Buxo-Fagetum sylvaticae*), una comunitat força rara a la unitat i que té com a espècie representativa el boix (*Buxus sempervirens*).

Per sobre dels 1600 metres, aproximadament, la vegetació potencial es correspon amb pinedes de pi negre (*Pinus mugo subsp. uncinata*). Aquest límit es troba força desdibuixat per l'afavoriment de les pinedes de pi roig, de creixement més ràpid, i per l'obertura de prats de pastura pel bestiar. La comunitat més habitual són les pinedes de pi negre amb neret (*Rhododendro ferruginei-Pinetum uncinatae*), que presenten un sotabosc ben poblat de neret (*Rhododendron ferrugineum*), boixerola (*Arctostaphylos uva-ursi*) i ginebre (*Juniperus communis subsp. alpina*). Es poden trobar bons exemples d'aquestes pinedes als Rasos de Peguera i al Moixeró. En cotes baixes i exposicions humides, també es poden trobar peus d'ayet (*Avies alba*), que poden marcar l'enllaç entre les pinedes de pi negre i les fagedes. Els millors poblaments d'ayets es troben, sense cap mena de dubte, a la banda oriental del parc del Cadí-Moixeró.

A les cotes superiors, habitualment per sobre dels 2000 metres d'alçada, es troben prats supraforestals, únicament poblats per espècies herbàcies adaptades a ambients difícils. Entre les nombroses espècies d'aquests prats destaca el safrà bord (*Crocus nudiflorus*), la carlina (*Carlina acanthifolia subsp. cynara*) i la pulsatilla alpina (*Pulsatilla alpina*), així com la colorida genciana (*Gentiana sp.*). A les tarteres i pedruscalls apareixen plantes de distribució molt restringida, com el julivert d'isard (*Xatardia scabra*) o l'orella d'ós (*Ramonda myconi*).

Les Capçaleres del Llobregat són especialment interessants des del punt de vista de la fauna, ja que inclou bones poblacions d'aus i mamífers de muntanya mitjana i alta. Entre els ungulats cal citar l'isard (*Rupicapra rupicapra*), així com el cérvol (*Cervus elaphos*) i el cabirol (*Capreolus capreolus*), tots dos extingits i reintroduïts a mitjans del segle XX. D'entre els ocells cal esmentar el trençalòs (*Gypaetus barbatus*), l'àliga daurada (*Aquila chrysaetos*), el picot negre (*Dryocopus martius*) i l'escassísim gall fer (*Tetrao urogallus*). També són importants la marmota (*Marmota marmota*), recentment apareguda a les zones més elevades, i el tritó pirinenc (*Euproctus asper*), que té caràcter endèmic.

Figura 5.9 Diversos tipus de formacions vegetals i conreus es succeeixen a les valls baixes de la Capçalera del Llobregat. La Pobra de Lillet.

Evolució històrica del paisatge

Els vestigis més antics de poblament a les Capçaleres del Llobregat pertanyen al Neolític mitjà-recent i es troben a l'Oreller d'Espinalbet (Cercs). A Gisclareny, Bagà i les valls de Brocà i Lillet s'han trobat destrals de sílex, puntes de fletxa i altres petits utensilis. D'aquestes escasses restes pot deduir-se una minsa població d'agricultors neolítics, sense transcendència en el paisatge. Lloc de pas, no sembla que hi haguessin assentaments permanents a causa del rigor climàtic, tot i la seva riquesa en coves i balms. Un bosc molt semblant a l'actual degué dominar l'estada d'uns escassos efectius humans.

L'edat del Bronze tampoc va ser especialment fecunda, tot i els testimonis de Polibi i Titus Livi sobre l'existència d'una tribu ibera, els bergistans, instal·lats als Replans de Berga. A Saldes s'hi trobà el dolmen de Cal Xisquet i a Vallcebre la cova de la Foradada. Destaca la riquesa en aquest període del terme de Montmajor, part del qual integra la unitat. L'edat del Ferro mostrà la mateixa tendència, amb l'únic jaciment de la Cambrota (Vallcebre).

Els romans no feren gaire cas de les Capçaleres del Llobregat i l'única manifestació que en resta és dubtosa: el Pont Vell (Pobla de Lillet). A les acaballes de l'imperi la contrada no va tenir cap impacte antròpic prou notable llevat de transhumàncies dels bergistans que utilitzarien coves com aixopluc ocasional. El paisatge era natural, amb una fauna que no servia d'aliment a cap grup humà prou nombrós com per posar-la en perill. Els romans seran succeïts per visigots, que tampoc deixaren rastre, com succeirà amb els musulmans. Cal suposar que la despoblació ja era ancestral abans que aquestes terres actuessin com a terra de ningú, la influència àrab no tingué conseqüències per la població ni pel paisatge, i tot i que pogué acollir part de la població que

Figura 5.10 Santa Eulàlia de Bonner, petit llogaret pràcticament deshabitat.

Figura 5.11 Sant Jaume de Frontanyà, consagrada l'any 905, fou refeta el segle XI.

fugí dels musulmans, el gruix de l'emigració d'hispanos prosseguí cap a terres carolíngies.

Els francs aviat restablirien la frontera als Pirineus repoblant les altes valls del Ter. La població que havia buscat refugi a muntanya retornà a les valls i inicià la tasca de refer país: roturar camps, construir esglésies, etc... Diverses ordres monàstiques s'instal·laren (Sant Salvador de la Vedella, Santa Maria de Lillet, Sant Llorenç a prop Bagà, Sant Sebastià del Sull i Sant Pere de la Portella). Per primera vegada el poblament és relativament abundant i organitzat com ho mostra el preromànic Sant Quirze de Pedret (Cercs), Sant Sebastià del Sull (Saldes) o Sant Jaume de Frontanyà. Les fonts escrites situen els castells de Castellar de n'Hug, Guardiola de Berguedà o la Pobla de Lillet. Sant Jaume de Frontanyà era un llogaret amb diverses masies i Borredà fou repoblat durant la primera meitat del segle IX a l'entorn de Santa Maria (856).

Del romànic destacà un ampli conjunt de construccions; el conjunt de Gavarrós (Guardiola de Berguedà), el Pont del Far (Cercs) o l'església de Sant Jaume de Frontanyà (1066). El període conegué un creixement demogràfic gràcies a les cartes de població de Castellar de n'Hug, la Pobla de Lillet i Gósol. A Borredà els habitants, pagesos i ramaders, que vivien disseminats en masos van començar a formar un nucli urbà, Bagà es creà el 1233. La contrada segueix essent lloc de masos disseminats on l'activitat econòmica es barreja amb l'efervescència religiosa, és el moment dels càtars, tot i que alguns indrets mostren fracàs en la ubicació.

Aquests segles seran cabdals per al poblament de les Capçaleres del Llobregat. És el moment de l'ocupació del territori, de la rompuda i dels prats i pastures, de la infraestructura de comunicació, de l'organització del territori. Es va produir la ruptura entre el paisatge natural i antròpic, tot i que en indrets concrets. Una nova vila representava al seu voltant una àrea de cultius, i ja abans de l'any 1000 es conreaven alguns vessants de muntanya, amb feixes i els camps s'intercalaven en mig dels boscos. Els nous nuclis i al romànic en general s'instal·laren principalment a les valls dels rius Llobregat i Bastareny i la riera de Saldes, amb terres de conreu aptes i planes tot i que els santuaris no defugiren cap indret arribant prop dels 1.500 m. Els boscos planers deixaran pas a conreus i els ramats obligaran la tala de grans superfícies per convertir-les en prats, la faixa boscosa retrocedirà per la seva base i pel límit superior.

Figura 5.12 El molí Güell de Feners, a l'Aigua de Valls.

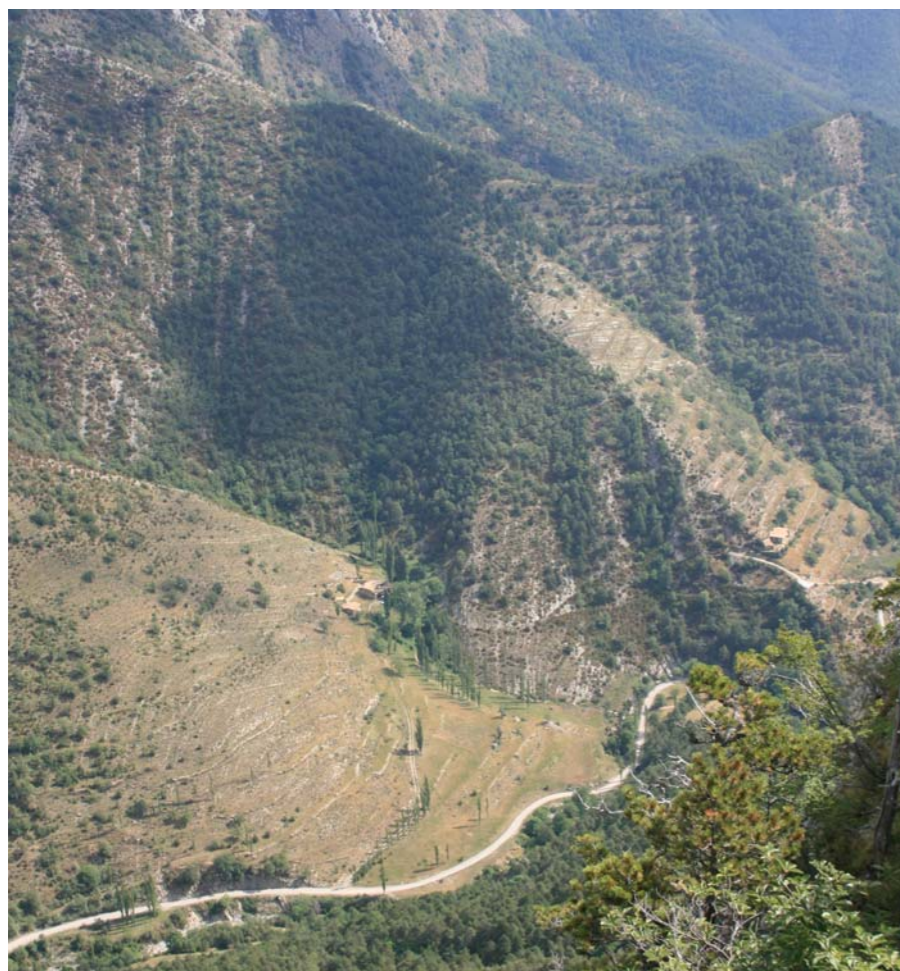

Figura 5.13 Feixes abandonades a cal PiStraus, vessant soleil de la riera de Gresolet. Saldes.

Durant els segles següents la contrada va patir epidèmies, guerres (XIV i XV) i bandolerisme (XVI), especialment Berga i Bagà, el monestir de Sant Llorenç entrà en decadència, agreujada pel fort terratrèmol de la vall del Bastareny. Bagà s'havia convertit en la capital de la contrada, amb un important augment demogràfic, es construïren les muralles, que quedarien petites i la vila es començà a estendre fora murs a l'entorn del camí a Berga. Bagà s'anà convertint en paisatge urbà on s'hi desenvolupava una important manufactura de llana i comerç de teixits. Guerres i pestes, però, acabaren condicionant el futur i la importància de Bagà va decaure. La resta de nuclis urbans també van patir una davallada i al camp s'inicià un èxode que s'accentuà al segle XV, però la contrada mantingué població i els conreus per alimentar-la s'enfilaven a muntanyes pendents i aspres. Els marges i feixes i l'artigatge del bosc es va generalitzar per possibilitar l'autosubsistència d'una població que vivia en condicions molt dures.

A les darreries del segle XVI les guerres tingueren repercussió i el segle XVII fou un segle feble demogràficament. La mortalitat catastròfica frenà el creixement natural, i hi cal afegir les pèrdues en recursos econòmics. Les zones urbanes i els conreus es van reduir i el bosc va recuperar zones artigades, les masies foren abandonades. Cap el

darrer terç del segle XVII s'experimentà una millora a totes les activitats productives, però especialment a les agràries. S'aixecaren molins fariners, les terres es repoblaren amb nous masos, es parcel·laren nous espais, etc...

El segle XVIII marcarà la definitiva recuperació i el desenvolupament de l'activitat tèxtil. La tradicional activitat paraire es va veure impulsada pel clima de pau, especialment a Borredà, la Nou de Berguedà, Bagà, Guardiola de Berguedà i la Pobla de Lillet, que arribà a ocupar la tercera posició a Catalunya en la manufactura de la llana (1765), vitalitat que es va traduir en la construcció del barri de les Coromines. A Guardiola de Berguedà es fabricava acer; a Bagà torneria de fusta i forja de ferro. Tot aquest augment de l'activitat es va traduir en una major pressió antròpica sobre el territori. Els boscos van ser utilitzats exhaustivament i algunes espècies arbòries van resultar clarament afavorides, les lleres dels rius foren ocupades i les seves aigües aprofitades. El paisatge antròpic prengué dinamisme i guanyà espai al natural, que es ruralitzà amb prats, abeuradors, cledres, tancats i altres construccions per la guarda dels ramats. Als rius s'hi aixecaren ponts nous, s'instal·laren molins, martinets i altres ginys. Els pobles creen nous barris i l'increment de l'activitat menestral obliga l'obertura de nous obradors. Els indrets més allunyats dels eixos de comunicació, però, seguien perdent població (Vallcebre, la Nou de Berguedà, Saldes), o amb prou feines la van mantenir (Gósol). Part de les pastures foren abandonades i la vegetació natural, en les seves diverses fàcies, va recuperant espai.

El segle XIX també es mostrà desigual per les diferents contrades. La gent de la muntanya inicià una progressiva emigració cap a les planes i nuclis urbans per incorporar-se als llocs de treball creats per la indústria. El cop definitiu té lloc del 1872 al 1876 amb la tercera guerra carlina i el context d'inestabilitat política, a la qual s'afegí la plaga de llagosta (1779) que dugué a camperols a emigrar fins i tot a les «Amèriques». La despoblació es va traduir en un descens de la pressió sobre els indrets més allunyats dels eixos de comunicació i fons de vall. Les cotes elevades quedaren buides i les transformacions centenàries sobre el paisatge començaren a desdibuixar-se, mentre els elements naturals van recuperar progressivament el seu domini.

Alguns antics nuclis menestrals ben comunicats i els municipis que localitzaren carbó o roca apte per la fabricació van conèixer un moment àlgid. A Guardiola de Berguedà s'hi bastí la colònia Pujol i Tomàs, Cercs (Pont de Rabentí), fins aleshores cases disseminades, començà a créixer amb l'indústria tèxtil, els molins fariners i la construcció del Canal Industrial de Berga (1885-1900). L'activitat minera canvià, a mitjans del segle XIX, la realitat social i paisatgística de molts municipis, consolidant-se com important motor econòmic i incrementant la població a municipis com la Nou de Berguedà, Sant Julià de Cerdanyola, Vallcebre, Fígols, Saldes o Guardiola de Berguedà. Els paisatges miners s'establiren a la contrada durant diverses dècades, alguns dels quals, molt transformats (explotacions a cel obert), han arribat fins avui dia.

Altres indrets amb tradició menestral però sense bones comunicacions, allunyades dels recursos hídrics i les matèries primeres o sense capacitat per fer el canvi de la llana al cotó, entraren en profunda decadència i despoblació, com Borredà i Sant Jaume de Frontanyà, però especialment Bagà, que esdevingué vila de pagesos, pastors i de bosquerols com a conseqüència també de la seva implicació en les guerres carlines i del francès.

Figura 5.14 Antiga fàbrica de ciment Asland al Clot del Moro, establerta l'any 1903. Castellar de n'Hug.

L'arribada del ferrocarril a Guardiola de Berguedà i la construcció de les noves carreteres, accentuà encara més aquesta dualitat del paisatge. Especialment important fou la modificació paisatgística a la vall del Llobregat, destacant els sectors compresos entre l'entrada a la Pobla de Lillet i el Clot del Moro i entre Guardiola de Berguedà i Berga, que es convertiren en paisatges extractius i industrials, incrementant el parc de vivendes i les instal·lacions fabrils. La posició estratègica de Guardiola de Berguedà també la va convertir en un important nucli comercial.

La mineria, el tèxtil i el ciment seguien essent la clau de l'activitat econòmica del segle XX i causa d'una forta immigració, augmentant la població fins als màxims històrics i originant nous nuclis o colònies mineres (Sant Corneli, Sant Josep, la Consolació, la Rodonella, Sant Salvador de la Vedella). Fou el moment de màxima antropització de la conca minera i dels nuclis industrials. A mitjans de segle el petroli i

posteriorment la crisi econòmica dels 70 significaren l'enfonsament econòmic i la consegüent regressió demogràfica (el 1972 es va suprimir el ferrocarril, el 1975 es tancà la fàbrica del Clot del Moro).

El 1974 s'acabaren les obres de l'embassament de la Baells, inundant bona part del paisatge antròpic més representatiu del fons de vall, especialment els regadius, obligant la construcció, aigües amunt, del poble de Sant Jordi per substituir el de Sant Salvador de la Vedella, així com el nucli antic de la Baells.

Més recentment la cerca de rendibilitat en la mineria va motivar l'explotació a cel obert dels jaciments més superficials, causant importants canvis en extensos sectors (Saldes-Fígols-Vallcebre), alhora que la combustió d'aquests carbons, amb alts continguts de sofre, a la tèrmica de Cercs (1929 i 1972) va comportar durant molts

Figura 5.15 Casa en procés de restauració a Gósol.

anys una important necrosi per als boscos de l'entorn, que modificà notablement el cromatisme dels paisatges propers a la central.

L'abandó d'hàbitats, amb la consegüent disminució de la pressió antròpica i la renaturalització d'importants sectors iniciada a partir del segle XVIII va propiciar que el turisme de natura s'hagi convertit en una de les activitats principals, rehabilitant i recuperant molts habitatges (la Pobla de Lillet, Castellar de n'Hug) i establint càmpings i cases de turisme rural (Borredà, la Pobla de Lillet).

Paisatge actual i les seves dinàmiques

El paisatge de les Capçaleres del Llobregat destaca pel seu caràcter eminentment muntanyós i abrupte amb relleus calcaris destacables i també pel predomini de la coberta forestal. La característica silueta del massís del Pedraforca dóna caràcter a la unitat.

Al nord trobem l'alineació Cadí-Pedraforca, Moixeró, tossa d'Alp i Puigllançada. A la zona central de la unitat apareix la serra d'Ensija, els cingles de Vallcebre i les serres del Catllaràs fins als rasos de Tubau i al sud, a prop de Berga i del pantà de la Baells trobem la serra de Queralt i la serra de Picancel. En aquest marc és molt normal que el segon ús o coberta del sòl correspongui a pastures i herbassars que representen el 17% de la superfície i en tercer i, producte del caràcter abrupte d'algunes muntanyes, trobem les tarteres i roquissars que representen el 5,2%. El color blanquinós de les calcàries quan estan desproveïdes de vegetació destaca i és visible des de molts punts, com en el cas de Vallcebre. Aquesta conca lignitífera localitzada en aquesta unitat és la més gran de Catalunya i presenta quatre afloraments importants com són els de Vallcebre, Cercs, La Nou i La Pobla de Lillet on en el seu moment la indústria del carbó hi va ser molt important.

El 69,2% d'aquest paisatge està cobert per boscos, producte del gran nombre de serres i muntanyes que el formen. Apareixen gairebé tots els tipus de boscos de Catalunya al llarg de l'evolució altitudinal. En els vessants solells hi creix l'alzinar muntanyenc i damunt seu les rouredes de roure martinenc. A les obagues apareixen les rouredes i les fagedes i per damunt seu hi trobem els boscos subalpins de pi roig (predominant a la unitat), pi negre, avet i en els punts més culminants de les serres del Cadí, Moixeró i Puigllançada els prats alpins i les

Figura 5.16 La vegetació és protagonista a l'unitat, amb més del 95% de la superfície ocupada.

pastures. Els boscos caducifolis de ribera ressegueixen en forma de sanefa els cursos d'aigua els quals existeixen al fons de totes les valls i són un element característic del paisatge d'aquestes muntanyes. Són importants les boxedes, que a vegades creen quasi boscos, com a Gresolet, i els nerets i boixeroles als Rasos de Peguera.

També hi ha comunitats rupícoles interessants com l'altimira (*Artemisia vulgaris*) i l'orella d'ós (*Ramonda myconi*), flora alpina com la genciana i moltes espècies anuals que a la primavera donen color als prats i al sotabosc. Cal fer esment, també, a la proliferació i varietat de bolets.

L'aigua hi és present a la zona i a la part nord s'escola per les diàclasis i falles i apareix més al sud. Les conegudes fonts del Llobregat a Castellar de N'Hug en són un clar exemple. En els seus trams alts aquests rius van encaixats obrint-se pas entre les roques calcàries.

El Llobregat a la part sud de la unitat s'embassa a La Baells constituint una làmina d'aigua molt visible des de la carretera principal que segueix el Llobregat i des de diferents punts enlairats com la serra de Queralt. Els paisatges d'aigua suposen un important atractiu turístic per la unitat; és el cas del pantà de la Baells o el naixement del Llobregat.

Les activitats productives com la mineria i la indústria van tenir un gran desenvolupament a les Capçaleres del Llobregat, tot modificant el paisatge de manera notable. En el segle XIX i fins a principis del XX, van suposar una injecció de vitalitat per a la zona, l'extracció de carbó

Figura 5.17 En primer terme podem apreciar restes de murs de pedra seca corresponents a antics conreus, al fons l'establiment d'un càmping. Gósol.

i ciment va suposar un veritable motor econòmic que va generar un seguit d'infraestructures, ara ja improductives. A dia d'avui, aquestes instal·lacions s'intenten reconvertir en espais socials, com ara museus, que suposen un atractiu turístic més de la unitat per la nombrosa gent que la travessa de pas cap al túnel del Cadí. La central tèrmica de Cercs és un dels elements destacats de les Capçaleres del Llobregat, actualment només per la seva visibilitat -al peu de la C-16- ja que des del 2011 ha cessat la generació d'electricitat a partir del carbó.

Com a paisatge industrial cal citar la concentració a l'entorn del cingle de la Garganta (Cercs) i la llera del Llobregat, de l'antiga fàbrica de ciment, la central tèrmica de Cercs i les mines de Sant Corneli, especialment per l'actual incidència visual i per l'impacte ambiental que significà anys enrere. Un altre exemple en podria ser la fàbrica Asland del Clot del Moro.

Actualment hi ha 16 municipis que representen el 0,25% del territori, tots amb densitat poblacional petita. Els nuclis de població principals se situen als fons de la vall del Llobregat. En les valls secundàries els pobles tenen unes dimensions més reduïdes i a vegades, presenten un poblament disseminat constituït per masies aïllades i veïnats de poques cases agrupades al voltant d'una església parroquial. A les proximitats de les masies i veïnats hi sol haver petites extensions de camps de conreu, sovint esglaonats d'acord amb el pendent dels vessants, en els quals antigament s'hi conreaven cereals i en l'actualitat hi predominen els farratges o les pastures pel bestiar boví i, en menor proporció, l'equí.

Els tres paisatges urbans més importants són Bagà, la Pobla de Lillet i Guardiola de Berguedà.

Bagà s'assenta sobre les terrasses del Bastareny i torrents tributaris, formant un nucli de cases arrezerades al peu dels darrers contraforts del Moixeró i dels rasos de Comabella. Amb forma d'Y, el nucli antic s'estructura a l'oest al voltant del Palau, Sant Roc, el Pont de la Vila i el puig de la Cogulla (828 m), conservant encara les muralles medievals i una plaça major porticada amb edificis de notable interès, mostrant un creixement força compacte al voltant del carrer Major. Posteriorment aquest creixement depassà l'actual nucli antic seguint l'eix marcat per la carretera a Guardiola de Berguedà donant lloc al barri del Raval, eix que encara avui marca l'artèria principal (C-1411a). La tercera pota és constituïda pel creixement que remunta el torrent de Paller, al voltant de les avingudes Reina Elisenda i M. D. del Paller. A partir de l'obertura del túnel del Cadí es van millorar força les comunicacions, que van possibilitar l'establiment del petit polígon industrial Torrent del Gibellàs, a l'est de poble.

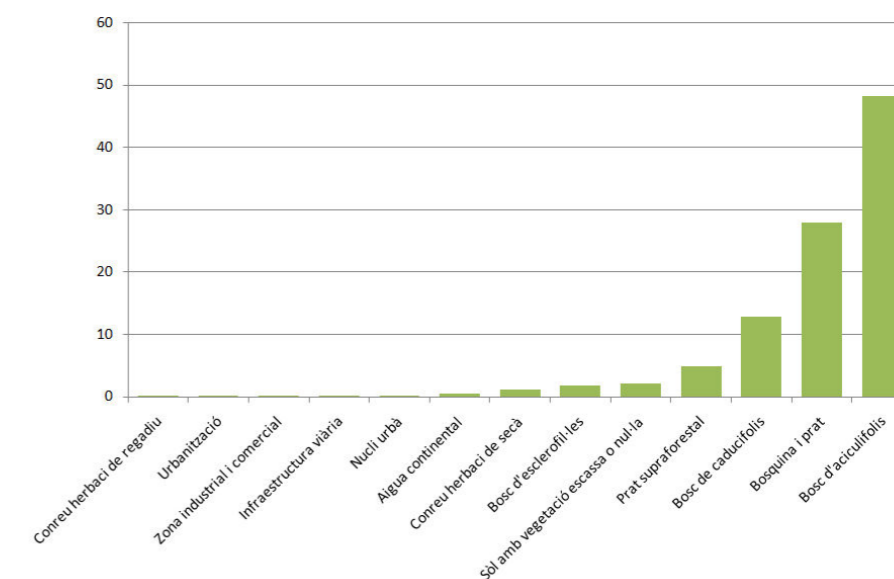
La Pobla de Lillet s'assenta sobre el quaternari de la confluència del Llobregat, l'Aritja i el Regadell i és un dels millors exemples de poble estructurat en funció de la xarxa hídrica. La vila és constituïda per quatre barris; la Vila, el Firal, les Coromines i la Pobla, separats per aquests

rius i units per quatre ponts, destacant el pont Vell (XII) i el pont de la Petita (XVII). Els nuclis més antics, la Pobla i la Vila, es caracteritzen per carrers estrets i tortuosos i cases amb força antiguitat, destacant-hi la plaça i l'església de Santa Maria. El barri de les Coromines fou la resposta al segle XVIII al fort creixement de la població i destaca pel seu traçat perpendicular. El barri del Firal, a l'altre costat de l'Aritja, de concepció més moderna, mostra pautes recents. El principal eix estructurador de la vida comercial i econòmica de la Pobla de Lillet és la carretera B-402, que discorre paral·lela al Llobregat. Prop del nucli urbà es troba la zona industrial, de llarga tradició històrica i que arribà a constituir un dels pols de màxim desenvolupament tèxtil de Catalunya. L'arribada del ferrocarril, la mineria i de la cimentera Asland al Clot del Moro marcaren l'edat d'or de la Pobla de Lillet.

Guardiola de Berguedà se situa sobre els terrenys quaternaris del Bastareny a l'alçada de l'aiguavés amb el Llobregat presentant una morfologia força difusa en funció dels diferents polsos de creixement a la vall del Bastareny però també del Llobregat. La seva existència es deu a les vies de comunicació del Bastareny (Bagà) i del Llobregat, a peu de l'antiga abadia de Sant Llorenç a prop de Bagà, per tant, amb clara funció comercial que marca una típica morfologia lineal. Els principals barris que formen la part més antiga són els de Bastareny i de la Farga, a la llera del Bastareny, també a prop de Bagà. Aquesta població visqué força aïllada fins a l'inici de l'explotació de les primeres mines de carbó i l'arribada del ferrocarril (1904), que marcà l'expansió del nucli actual. L'eix principal és constituït per l'antiga carretera a Bagà, que arrenclera les cases i concentra els serveis i la zona comercial. La darrera expansió urbana s'ha produït al nord vers els Plans de

Figura 5.18 El nucli antic de la Pobla de Lillet, amb el Llobregat i el Pont Vell. ICGC

Gràfica 5.1 Usos del sòl. Font: elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos del sòl de l'ICGC.

Reboll, amb el traçat de carrers rectilinis i vers el sud amb la construcció del Camp d'Aprenentatge de l'Alt Berguedà.

La tipologia constructiva dels habitatges dels tres nuclis és dominada per les teulades a dues aigües amb teula de color terrós, més vermelloses a Guardiola de Berguedà, que freqüentment formen voladissos i façanes enlluïdes amb morter o ciment pintat sovint amb colors terrossos tot i que els edificis més antics i senyorívols mostren façanes de maçoneria. Els edificis moderns destinats a serveis també presenten la tendència a utilitzar la pedra vista com a element més «ruralitzador» o pretesament típic. Les xemeneies són de petit format i moltes d'elles han estat adaptades als moderns sistemes de calefacció.

Els pobles de la unitat ubicats al sector nord, més enlairats, encaixen en els paisatges rurals terciaritzats, es a dir, la compaginació del sector primari amb l'activitat relacionada amb el turisme. En algunes ocasions, els conreus propers als nuclis han estat substituïts per noves edificacions que s'han caracteritzat per un prototipus estètic basat en la pedra nua de cairats massa sovint tallats mecànicament, fet que dona l'idea de naturalitat artificial, o les teulades de pissarra allà on no s'han fet servir mai. Aquest conjunt de fets, tot i la ubicació d'aquests poblets a muntanya, els allunya dels paisatges típicament rurals i els apropa als paisatges urbans.

Entre aquests pobles caldria destacar Castellar de n'Hug, quasi totalment refet a partir dels anys 70, que compta amb el valor simbòlic i natural de les Fonts del Llobregat. Un concurs de gossos d'atura hi rememora els nombrosos ramats d'ovelles que antuvi passaven els estius en aquestes terres donant matèria primera als telers de la Pobla

Figura 5.19 La tendència a la millora mediambiental és evident aquests darrers anys. Han quedat enrere els episodis de màxima contaminació de la central tèrmica de Cerchs.

de Lillet alhora que controlaven l'extensió dels boscos i afavorien la diversitat dels prats. Altres pobles on el pes de les construccions dedicades al turisme són Saldes i Gósol, amb la fita simbòlica del Pedraforca com a teló de fons.

Els pobles ubicats més al sud, Vilada i Borredà, s'han mantingut més al marge de les dinàmiques constructives relacionades amb el turisme i encaixen millor en els paisatges rurals, alhora que els municipis centrals mostren una morfologia determinada per les necessitats mineres del segle passat, creant colònies allí on s'ubicaven les mines: la Rodonella, Sant Corneli, la Consolació. Cas apart és Sant Jordi de Cerchs, nascut per acollir la població que vivia a Sant Salvador de la Vedella, sota l'actual nivell de les aigües de l'embassament de la Baells. Tot i la gènesi diferent d'aquests pobles, no deixen d'assimilar-se paisatgísticament a les colònies, amb una uniformitat constructiva, tant de forma i volum com de materials, així com la disposició regular de la traça dels carrers.

El despoblament i l'abandó de les activitats econòmiques del medi rural ha estat força important a les Capçaleres del Llobregat, la majoria de la gent jove defuig les feines de pagès i marxa cap a nuclis urbans. El poblament disseminat era i és molt estès, les dificultats del medi són dures i la rendibilitat de les explotacions reduïda. Si les activitats ramaderes continuen disminuint, és de preveure que el límit superior del bosc ascendeixi, i que molts prats de pastura es converteixin en matollars i, més tard, en bosquines. El manteniment d'aquestes pastures és de gran importància com element que afavoreix la biodiversitat ja que l'existència d'aquests espais oberts en muntanyes de tendència clarament forestal permet el manteniment d'uns hàbitats molt valuosos per la fauna.

Una altra dinàmica és la reconversió cap a activitats de serveis, com ara el turisme rural. La proliferació de segones residències podria comportar una alteració dels nuclis de les Capçaleres del Llobregat i el seu entorn provocant una pèrdua de qualitat del paisatge. Les oportunitats d'aquesta unitat passen doncs, per mantenir el seu caire rural muntanyós i, a la vegada, consolidar la seva condició de referent turístic deixant enrere la seva antiga funció com a lloc estrictament de pas.

Les infraestructures viàries es troben a les valls, i cal destacar l'eix del Llobregat. En aquest sentit, cal ressaltar el canvi que va suposar per la unitat l'obertura del túnel del Cadí. La nova via va provocar que aquest espai sigui més freqüentat, en part, com a lloc de pas cap al Pirineu. L'Eix del Llobregat és un dels eixos vertebradors que permet un creixement dels nuclis urbans propers, en contraposició als més allunyats. Actualment hi ha projectada l'ampliació de la C-16 entre Berga i Bagà per garantir la seguretat viària i millorar-ne la capacitat. L'obra preveu la construcció d'un tercer carril reversible de 21 quilòmetres que comptarà amb una barrera de separació que es pot desplaçar en un sentit o altre de la circulació en funció de les necessitats. Les altres carreteres de la unitat es caracteritzen per tenir traçats sinuosos adaptats a la topografia, com les que uneixen Ripoll amb la Pobla de Lillet, Guardiola de Berguedà i Berga i la que passant més al sud travessa Borredà i Vilada.

Figura 5.20 El Pedraforca, una muntanya carregada de simbolisme vist des de Saldes.

Figura 5.21 Les infraestructures viàries es situen a les valls, com la carretera C-16, que és la via principal de la unitat.

Expressió artística del paisatge

A la unitat de les Capçaleres del Llobregat, el paisatge muntanyós predominant ha estat font d'inspiració. En el camp de la literatura, un gran exemple és la magnífica descripció que fa Josep Pla:

... «tot és muntanya i més muntanya, tot és pràcticament geologia. El clima, a l'hivern, és siberià; la neu cobreix les muntanyes una bona part de l'any; en els vessants on no toca el sol, els boscos d'avets hi creixen negres i misteriosos, amb un toc profund de verd maragda; els empits asolellats són petris i despullats, amb molt de pedruscall apilonat en els plans que fan baixada; en els rasos i altiplans, el sòl ofereix una mica d'herba per als ramats. El país es molt romput i barrancos, un país de garrotxa; de vegades a la seva part baixa, un congost s'eixampla i descobrim una arbreda centenaria. Els pobles hi són escassos, bruns, bells, voltats d'un silenci que sembla que surti del fons de la terra; hi ha algunes rares masies, esbarjoses i patriarcals, suspeses a la muntanya amb un torrent rumorós al fons de la barrancada. El pes de la muntanya hi és abassegador, obsessionant»... (Pla, 1976)

Sobretot el Pedraforca, amb tota la seva simbologia i mitologia pròpia, ha estat cantat poèticament, per diversos autors. A «Berguedana», Pèrre Guilanyà i Roure diu:

«El Pedraforca amb lleu brogit
 de dança en ròdol encantat
 aplega fades a la nit
 de cada any nou i en l'espadat
 llur nacre brilla fins a Saldes
 i les cisella en vels i falde
 de lluna el vidre constel·lat»
 (Guilanyà, 2000)

«Lo Clot del Moixeró verdós i ombrívol
 de sos avets i pins entre les branques
 los veu passar, com dues perdius blanques,

de l'estèril Cadí per lo cristall,
 on l'estràmpol isard per refrigeri
 troba sols, amb lo líquen de l'altura,
 les perles de l'aurora i l'aigua pura
 de la font regalada del Cristall».
 (Verdaguer, 1886)

«La vostra vall és una maravella :
 l'aigua i les fonts canten per tot arreu,
 l'olor dels pins perfuma la capella,
 i el Riambau tot l'any és blanc de neu [...]
 Quin bosc teniu o Verge coronada!,
 Un bosc immens on creix el pi i l'avet;
 No hi ha altre bosc de més anomenada,
 Ni avets tan alts com els de Gresolet ».
 (Montanyà, 2000)

O bé en el poema de Carles García i Rossell sobre la processó de Sant Marc a Falgars :

«Altívol Catllaràs, com et delita
 Falgars sobre el teu pit !, que bé t'escau,
 com cavaller galant, portar al trauc

Figura 5.22 Pedraforca de Pere Col·ldecarrera i Camps.

Verdaguer, en l'obra *Canigó*, compara el Pedraforca amb una fortalesa inexpugnable:

«Prop d'on Cadí amb lo Cadinell encaixa / s'alça el doble turó de pedraforca / és del castell l'inderrocable força / feta, si cal, si a mida de gegant» (Verdaguer, 1886)

En el mateix poema, les referències al Cadí i Moixeró, són paisatgísticament interessants en relació amb les grans serralades que pel la banda nord limiten la unitat de l'Alt Llobregat. Verdaguer defineix el cadí com «ciclòpic mur en forma de muntanya», i canta el paisatge dient:

La relació entre literatura i paisatge, es manifesta sovint en versos dedicats a Verges i Sants, on la lloança religiosa es recolza en la bellesa i grandesa del paisatge. En relació a l'Alt Llobregat hi ha significatius fragments de poemes, com el de Mateu Casals dedicat a la Verge del Paller:

«Cantaria el que canten
 les aigües de la vostra font,
 les remors de les arbredes
 que teniu al vostre entorn».
 (Casals, 2000)

També els versos de Josep Maria Montanyà a la mare de Deu de Gresolet:

Figura 5.23 La Pobla de Lillet d'Ernest Descals.

Figura 5.24 El santuari de la Mare de Déu de Falgars, a la Pobla de Lillet, ha sigut font d'inspiració per autors com Carles Garcia Rosell.

aquesta rosa blanca, que és l'Ermita!

Magnòlia rutilant, al cim plantada,
 l'alta muntanya et fa de ric pitxer,
 entre boires t'adorna, com blanc veler
 damunt un mar d'escuma platejada»
 (García, 2000)

Igualment, a l'hora de glosar elements naturals simbòlics la descripció enaltidora del lloc del paisatge que l'envolta, és literàriament important. Per exemple Verdguer, en el poema «Lo pi de les tres branques», dedica fragments a descriure poèticament situació i vegetació del pla de Campllong:

«Lo Campllong té com un bres
 dues serres per barana,
 per coberta un bosc de pins
 verd tot l'any com l'esmeragda.
 Corona immensa de tots
 és una hermosa pinassa,

pinetells semblen los pins
 entorn de llur sobirana,
 geganta dels Pirineus
 que per sang té rius de saba».
 (Verdaguer, 1886)

En els paisatges més narrats i cantats, es fa habitualment referència poètica als elements propis del món rural, que aporten serenor, harmonia i bellesa al conjunt del paisatge.

Ramon Tor el poeta fill de Borredà, lloa el que per a ell és valuós en el paisatge: «Catifes vellutades, fresquívoles del prat / L'horta prop del sembrat / Una plana llaurada» (Tor, 1995). També dedica un poema sobre la pagesia, molt representatiu dels paisatges agraris de secà, amb fragments com:

«Les terres són cremades pels incendis solars.
 Exèrcit de garberes per quintars i solanes.
 Dies de juliol, foc de boixos i l'arç-
 Per margeres eixutes maduren les magranes.

A les eres ja baten sota signes lunars.
 Hortes assedegades, de verdures tardanes.
 Nuvolades que infonen esperança a les llars.
 Les comares agencen les eixides fornes.

Camps i feixes ens diuen de la pròdiga anyada.
 Els plomalls del moresc anuncien l'espiga.
 Camps dels ordis i blats amb ferides d'arada».
 (Tor, 1995)

La importància del règim climàtic en el món rural tradicional, és una constant en tota la literatura popular, especialment la vinculada a les devocions i pregàries. Les pregàries per demanar protecció davant pedregades, tempestes i llamps, junt amb el desig de pluges beneficioses i bones collites, es troba en refranys com per exemple: «Sant Esteve de Bagà / Verge Santa del Paller / lliureu-nos de pedregada / i ompliu-nos bé el graner».

En la recerca d'impressions visuals, la pintura paisatgística, a l'Alt Llobregat hi destaquem les siluetes muntanyoses i les mateixes muntanyes de relleus singulars i formes identitàries, així com racons ombrívols a les bosquíries i a les torrenteres enclotades, on els jocs de llums i ombres són artísticament atractius.

En relació amb l'estada de Pablo Picasso a Gósol l'any 1906, l'estudiós Palau i Fabre expressa clarament la influència del paisatge en l'obra del gran pintor: «La rusticitat del paisatge, de la gent, imposa a la seva paleta una certa rustiquesa, però la coloració, per contra, esdevé jove, etèria, com si l'altitud, l'oxigen de l'aire haguessin penetrat també en els colors i els haguessin vivificats» (Palau, 1975).

Des dels anys noranta del segle XX, el grup berguedà de rock Brams també ha integrat el paisatge en les seves lletres reivindicatives, dirigides principalment al públic jove, com per exemple en aquest fragment que parla del pantà de la Baells: «Una nuvolada negra envaï tot el cel tant per sobre de la presa com per la banda de Cercs, una boira gris-verdosa, del pantà havia eixit, les cames tremoloses, cara d'acollonits. De cop s'obriren les aigües, la Baells va tremolar i una grossa sargantana davant nostre es va plantar. És la gran sargantana, el monstre de la Baells» (Brams, 1992)

Figura 5.25 Gósol de Picasso, 1906.

Valors en el paisatge

Els **valors naturals i ecològics** del paisatge de les Capçaleres del Llobregat deriven de la combinació d'un relleu agrest, densament recobert per boscos molt densos d'afinitats medioeuropees com són les rouredes, les fagedes, les pinedes de pi roig i els boscos caducifolis dels riberals. Les formes de relleu sovint deixen al descobert cingles i codines on es mostra la roca nua.

Els espais naturals protegits ocupen una porció molt important de les Capçaleres del Llobregat, i emparen tant els valors abiòtics com els biofísics d'aquestes contrades. L'indret més emblemàtic de la unitat és el parc natural de Cadí-Moixeró, declarat l'any 1983, i que té per antecedents legals una proposta de la Generalitat republicana de 1932 i la declaració d'una reserva nacional de caça, el 1966. L'any 2004 es va afegir a la gestió del parc la muntanya del Pedraforca, protegida sota la figura de paratge natural d'interès nacional des de 1982.

La xarxa PEIN es compon per les serres de Cadí-Moixeró (que inclouen la porció protegida sota les figures de parc natural i de paratge natural d'interès nacional), la serra d'Ensija-Rasos de Peguera, la serra de Catllaràs, la serra de Picancel, la serra del verd la serra de Montgrony, la capçalera de la riera de Merlès i una porció limítrof de l'espai Rasos de Tubau. Per altra banda, la xarxa d'espais d'interès geològic es compon per espais tan emblemàtics com el Pedraforca, el coll de Fumanya, les riolites de Grèixer, les roques vulcanoclàstiques de Castellar de n'Hug, la zona de l'Esplà-Saldes i Borredà-Sant Jaume, així com un reduït espai de la serra del Cadí. A més cal considerar les mines de Vallcebre, les de Figols i les de Riutort, que també es troben

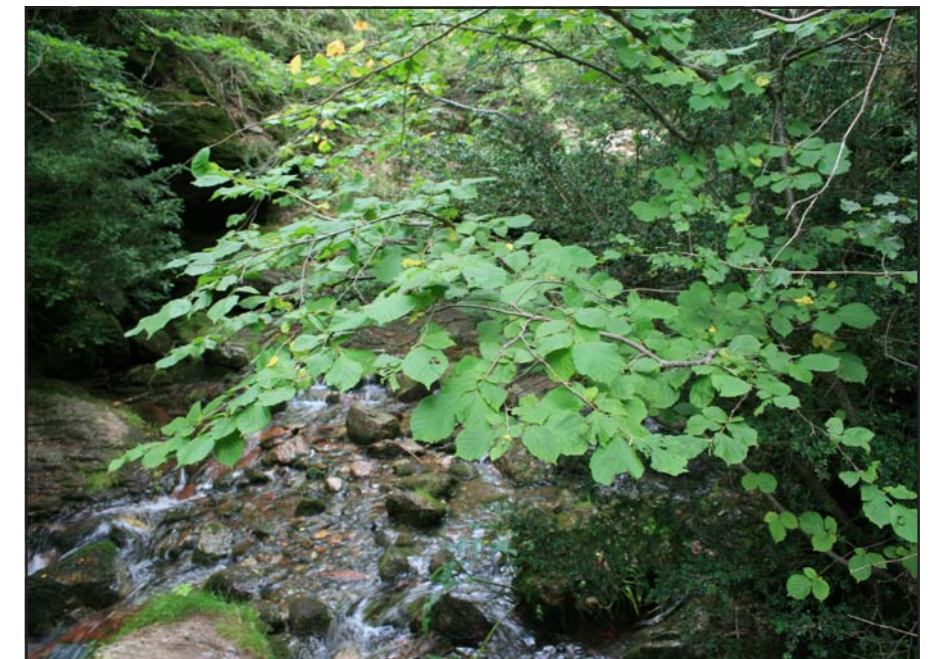

Figura 5.26 Els valors estètics dels elements naturals són inqüestionables a les Capçaleres del Llobregat., Castellar de n'Hug.

dins del catàleg de geòtops de la Generalitat de Catalunya. Finalment cal fer referència a l'espai LIC Serres de Queralt i Tossals-Aigua d'Ora, que és limítrof de la banda sud d'aquesta unitat. L'estany de Cercs, per altra banda, es troba incorporat al catàleg de zones humides de la Generalitat; es tracta d'un petit estany de muntanya dessecat el 1810 on, en l'actualitat, apareixen alguns exemples de plantes pròpies de mulleres acidòfiles. Altres torberes en millor estat de conservació però menys extensió són les del rec de sota el Pla de l'Orri, les del pla de Catllaràs, les del coll de la Plana (totes tres al municipi de Castell de l'Areny), les del rec de la Baga (a Borredà), les de les fonts dels Set Forats, les que apareixen entre l'Esplà i Gósol (totes dues a Gósol), les de la font del Serrat Gran (a Bagà) i les de Comalofriu (també a Bagà).

Figura 5.27 Els valors estètics dels petits pobles voltats de muntanyam són de gran qualitat a les Capçaleres del Llobregat. La Pobla de Lillet i el Pedraforca al fons.

Els **valors estètics** fan referència per una banda als patrons agroforestals constituïts pel mosaic format pel bosc (pinedes de pi roig i rouredes) i les àrees de conreu herbaci, sovint esglaonades en els vessants però sense utilitzar la pedra seca. També hi destaquen algunes valls estretes com la capçalera del riu Merdàs.

El Pedraforca, la serra de Picancel, les cingleres de Tubau i les carenes de les serres de Cosp i de Matamala constitueixen perfils i singularitats que contenen elevats valors estètics deguts a la particularitat de les formes de relleu.

També cal destacar els contrastos entre els boscos caducifolis, els boscos mixtos i els boscos de ribera que es troben presents a les

obagues i resseguint els cursos fluvials. Relacionat amb l'aigua, també cal destacar el valor estètic de la làmina d'aigua del pantà de La Baells, sobretot quan està ple, i els salts d'aigua, com les fonts del Llobregat, el forat Negre i el pas de l'Escaell.

Per altra banda, en aquest paisatge també destaquen els patrons vinculats amb la morfologia dels nuclis. Per exemple, el patró de nuclis de muntanya pirinenca, format per pobles que voregen o sobrepassen els 1.000 metres d'alçada, que destaquen per la seva estructura compacta, construcció de pedra a mitja vessant de muntanya, amb carrers irregulars i com a edifici principal l'església dins del mateix nucli. En són exemples: Castellar de n'Hug, Gósol, Saldes i Gisclareny. Altres nuclis, com Borredà o el Castell de l'Areny se situen en entorns agroforestals, són petits i compactes. També hi ha nuclis que tenen origen en les colònies industrials i que en conserven algun vestigi, com Sant Corneli, a Cercs. El caràcter de territori de pas que té aquest paisatge, també ha propiciat que molts nuclis tinguin una estructura lineal seguint els eixos viaris principals, com passa amb el nucli de Guardiola de Berguedà. Finalment, hi ha altres nuclis singulars que esdevenen fites paisatgístiques i elements clau en la configuració dels seus fons escènics, com Bagà, la Pobla de Lillet i Sant Julià de Cerdanyola.

Arreu de les Capçaleres del Llobregat proliferen vestigis patrimonials que concentren els grans **valors històrics** del paisatge. A Castellar de N'Hug hi ha esglésies d'origen romànic com l'edifici neoclàssic de Santa Maria de n'Hug que conserva el campanar romànic. També cal destacar Sant Vicenç de Rus, a la carretera que va a la Pobla de Lillet i Sant Joan de Cornudell. Al faldar d'una muntanya, envoltada de prats i conreus es troben les complexes ruïnes del monestir de Santa Maria de Lillet, i la capella romànica de Sant Miquel de Lillet.

A la Pobla de Lillet, el Pont Vell, el més antic dels que actualment travessen el Llobregat, té una sola arcada de grans dimensions. L'ermita de la Verge de Falgars és situada a la serra del mateix nom,

Figura 5.28 Restes del castell de Gósol.

que indica lloc de falgueres. La primitiva ermita d'estil romànic, es reedificà al segle XVII. A la Vall de Lillet, hi ha un patrimoni arquitectònic gaudinià, el xalet del Catllaràs, que es va construir per a personal de la fàbrica del Clot del Moro, en un indret rodejat de camps de conreu i deveses naturals, sense bosc, que permetia una ampla visió sobre l'entorn. També hi ha els Jardins de ca l'Artigas, encarregats a Gaudí a fi d'enjardinar la zona de la font de la Magnèsia.

A Sant Jaume de Frontanyà, destaca l'església, que amb gran puresa de línies i volums, l'esveltesa de proporcions i una austera decoració, li donen una gran personalitat. A la vora hi ha l'ermita d'origen preromànic del segle X de Sant Esteve de Tubau, així com el Santuari de la Mare de Déu dels Oms, un edifici del segle XVIII.

A Borredà, la primitiva església fou substituïda al segle XI per la romànica que avui es conserva amb modificacions del segle XVIII. Altres d'origen romànic són l'antiga parròquia rural de Sant Esteve de Comià, Sant Martí de Boatella, Sant Benet de Casamitjana i Sant Sadurní de Rotgers que fou refeta al segle XII.

Dalt d'un turó, sota la Serra de Picamill hi ha les restes del castell de Roset. L'església de Sant Joan de Vilada és d'estil barroc rural ja que de l'edifici romànic del s. XII només en queden alguns murs. L'església de Santa Magdalena de Gardilans és una construcció romànica del s. XII molt modificada posteriorment, destacant el campanar d'espardanya.

Al Castell de l'Areny hi ha les restes de l'antic poble de Sant Romà de la Clusa on es conserva, restaurada, l'antiga església, romànica.

Al petit municipi de La Nou de Berguedà, hi ha les esglésies romàniques de Sant Martí de la Nou i de Sant Sadurní de Malanyeu així com el santuari de la Mare de Déu de Lurdes que es va construir al segle XIX.

En un punt estratègic sobre la Baells, es troben les restes del castell de Puigabersós, així com les del castell de Blancafort de l'església de Sant Miquel situades en un cap rocós de la serra de Blancafort. L'abadia de Sant Salvador de la Vedella, és un conjunt que emergeix en un penyal que sobresurt de les aigües.

Cal destacar l'església de Sant Quirze de Pedret enfilada al marge esquerre del riu Llobregat, un edifici bastit entre el segle IX i X, amb aportacions de l'època romànica. També Santa Cecília de Fígols, edifici romànic del segle XIII modificat al segle XVIII així com el poble abandonat de Peguera, l'església parroquial de Sant Miquel d'origen romànic i l'església de Sant Julià de Freixens, originària del segle XI reformada i ampliada als segles XVII i XVIII.

Llocs d'interès al municipi de Guardiola del Berguedà, són Sant Genís de Gavarrós, un edifici romànic del segle XI amb reformes del segle XVIII, l'església de l'antiga parròquia de Sant Climent de Torre de Foix que impressiona per les seves dimensions, el monestir romànic de

Figura 5.29 L'antiga fàbrica cimentera Asland i el xalet adossat al Clot del Moro, Castellar de n'Hug, són un magnífic exemple del modernisme aplicat a la indústria.

Sant Llorenç parcialment enrunat amb l'església ara restaurada i Sant Martí de Brocà del primer romànic amb afegits del segle XVIII.

Al petit llogaret de Gréixer, cal destacar l'església de Sant Andreu de Gréixer, del segle XII, així com el petit pont medieval de Sant Nazari.

A prop de les antigues explotacions mineres de Sant Corneli, hi ha l'ermita de Sant Salvador de Jou, de trets romànics. A l'indret del Collet d'Eina i dalt d'un turó hi han les restes de l'antic Castell de Guardiola. Sota el castell el vell remodelat Pont de Guardiola de factura gòtica i vers Sant Julià de Cerdanyola hi ha l'ermita del mateix nom.

En l'actual vila de Bagà, encara s'hi pot identificar el model urbanístic medieval en el nucli antic. A Sant Joan de l'Avellanet, hi ha l'esglésiola romànica i el Santuari de la mare de Déu del Paller del segle XVIII. A Gisclareny destaquen com elements històrics l'església del Roser, del segle XVIII, l'ermita romànica restaurada de Sant Martí del Puig i la de Sant Miquel de Turbians. A Saldes es troben les restes del castell amb l'església de Santa Maria, l'ermita romànica restaurada de Sant Ponç de Molers, Sant Andreu de l'Espà, el monestir enrunat de Sant Sebastià del Sull i el santuari de Gresolet amb l'església romànica remodelada al segle XVII.

El poble de Gósol situat al turó on hi ha les ruïnes del castell, del segle XI, que està inclòs dins la ruta del camí dels Bons Homes, igual que l'església de Santa Eulàlia en el poble abandonat de Bonner.

La unitat està travessada pel tram alt del riu Llobregat, que neix al sector nord-est a les Fonts del Llobregat, en un paratge, avui habilitat com espai d'oci, i que conté l'antic Molí fariner de les Fonts, convertit en central hidroelèctrica i la Farga Vella, on antigament s'obtenia ferro. Els espais d'interès natural (Cadí-Moixeró, Serra de catllaràs, Rasos de Tubau i Serra de Montgrony) i el tram de la riera de Merlès que és apte per a la pesca concentren els **valors socials** del paisatge, sobretot perquè són espais on la gent hi va a caminar.

El Parc Natural del Cadí-Moixeró inclou tota la franja nord de la unitat de les Capçaleres del Llobregat, oferint nombrosos senders, itineraris i rutes, de diversa tipologia. Per la ramaderia, una de les activitats tradicionals en l'actualitat complementària del turisme, prenen valor els camins ramaders i les formes de vida dels pastors. A Castellar de N'Hug es celebra anualment un esdeveniment de gran ressò i reclam turístic com és el concurs internacional de gossos d'atura. En aquest nucli també s'ha potenciat la creació del Museu del Pastor sobre el passat, present i futur d'aquest ofici. Per altra banda, a Bagà se celebra la festa de la Fia-faia.

Figura 5.30 Els conreus cercats per tanques vegetals, de tradició ancestral, són encara força comuns a la Capçaleres del Llobregat.

El camí dels Bons Homes, passa per diversos municipis de la unitat com són Cercs, Fígols, Gósol, Saldes, Gisclareny, Bagà i Guardiola de Berguedà.

Un element especialment valuós de patrimoni industrial és el museu de ciment de Castellar de N'Hug, a l'antiga fàbrica del Clot del Moro on la primera fàbrica de ciment portland a Catalunya que aprofitava la pedra calcària de l'indret. Pel seu valor arquitectònic la fàbrica s'ha recuperat com a Museu integrat a la xarxa del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya.

Saldes i Gósol són les dues bases principals d'ascensió al Pedraforca, sent llocs emblemàtics de l'excursionisme, amb el refugi de Lluís Estasen, el de Pleta de la Vila i el mirador de Gresolet, a més de molts altres senders locals i de gran recorregut com el que dona la volta al Parc Natural, el del Camí dels Bons Homes i part del camí dels Segadors que va de Saldes a Olià. A l'entrada de Gósol hi ha el monument del Segador.

El Pedraforca, considerada muntanya màgica, és especialment rellevant a la unitat com **valor simbòlic i identitari**, amb una gran incidència en el paisatge. Hi ha un important llegendari vinculat a la muntanya que parla de les bruixes que s'hi reuneixen i també explica que la seva forma es deu a la intervenció de Sant Miquel davant una baralla entre dos grups de bruixes quan d'un cop d'espasa va partir la muntanya, deixant cada bàndol en un pollegó i fent miques el cim, originant el pedregam de la tartera.

També, com és habitual, al voltant de les rieres, especialment la de Merlès, hi ha tot el llegendari sobre bruixes i bruixots que es reunien als seus gorgs.

La imatge romànica de la Mare de Déu de Gresolet, data del segle XIII, actualment a l'església de Sant Martí de Saldes, pertany també a la categoria de les verges trobades, i la llegenda diu que va ser descoberta per un pastoret en una roca balmada situada a prop de l'actual santuari.

Un lloc de gran devoció i de valor identitari és el santuari de la Mare de Déu de Lurdes on encara es fa un aplec de malalts i pelegrins.

Algunes manifestacions artístiques reflecteixen creences i fets religiosos vinculats al món rural, com les pintures murals de l'interior del Santuari de la Mare de Déu dels Oms que representen la gran processó feta quan la gran plaga de llagosta va destruir les collites.

Pel que fa als **valors productius** cal destacar l'aprofitament forestal i la indicació geogràfica protegida (IGP) Vedella dels Pirineus, que abasta tot el territori de les Capçaleres del Llobregat i a la qual s'hi poden afegir les explotacions ramaderes que ho desitgin mentre compleixin els requisits de qualitat que es demanen.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

L'eix de comunicacions més transitat és la carretera C-16 o Eix del Llobregat (veure mapa 5.2). Travessa la unitat en direcció sud-nord, de Berga al túnel del Cadí, gaudint de la vista del pantà de la Baells fins a la ja clausurada central tèrmica de Cercs, seguint per túnels i viaductes i per l'estreta vall fins a Guardiola de Berguedà, on deixa el Llobregat. D'aquí continua per Bagà des d'on s'enfila cap al túnel del Cadí, un cop passat Gréixer. En aquest tram es té al davant el Moixeró, amb les seves crestes calcàries que afloren per sobre els boscos frondosos arrelats als canals dels vessants.

Una ruta interessant és la C-26 que, partint de Berga, permet creuar el pantà de la Baells, continuar cap a Vilada i seguint la riba del Merdançol, entre relleus coberts de vegetació, arribar a Borredà. Des d'aquesta població es pot prendre la BV-4656 de Borredà a Sant Jaume de Frontanyà. Una ruta força espectacular per gaudir de l'alta muntanya al nord-est de la unitat és la B-400, del sud de Guardiola a Saldes i

Gósol, ja que ofereix vistes properes al Pedraforca i a les serres del Cadí i del Verd passant per bells mosaics de prats, boscos i masies disperses de Maçaners, Saldes i l'Espà i per arribar a l'elevat poble de Gósol, ben situat entre muntanyes. Una altra ruta a destacar és la BV-4031 de la Pobla de Lillet a Castellar de n'Hug i la Molina, ja que porta a atractius culturals com el Clot del Moro amb els museus del transport i del ciment i els jardins gaudinians Artigas, a les fonts del Llobregat i els prats de Castellar de n'Hug.

La diversitat paisatgística de les Capçaleres del Llobregat compta amb forces itineraris que permeten conèixer-la abastament i ofereixen, a més, belles vistes panoràmiques. És el cas del GR-4 que entra a la unitat per la Quar i condueix a Borredà, tot baixant entre boscos de pi roig i de roures. Continua cap a Sant Sadurn de Rotgers, el Castell de l'Areny, Sant Romà de la Clusa i el santuari de Falgars travessant boscos, rieres i serrats. Seguidament carena la serra de Falgars fins a la Pobla de Lillet, des d'on ascendeix, superant forts desnivells, per entre coníferes i prats fins al coll de Pal. Una variant d'aquest sender

és el GR-4.1 que des de la Quar passa per Sant Jaume de Frontanyà, Sant Romà de la Clusa, la Nou de Berguedà, Vilada i Borredà. L'altra variant és el GR-4.2 que passa per Falgars, Sant Julià de Cerdanyola, Guardiola, Bagà i Coll de Pal.

Un camí històric, el Camí dels Bons Homes o GR-107, s'inicia al Santuari de Queralt per creuar carenes i fondals amb rieres i boscos cap al poble abandonat de Peguera amb vistes a la serra veïna d'Ensija. Continua pel coll del Portet i l'Espà per entre boscos de coníferes i fagedes per pujar cap a Gósol i d'allí rodejar el Pedraforca pel nord, remuntar el coll de la Balma i seguir pel riu Bastareny a través de boscos i prats fins a Bagà. L'etapa segueix pujant cap al refugi Sant Jordi. El GR-150 Entorn a la serra del Cadí passa per la unitat en el tram de la vessant sud del Cadí per Gósol i prop de les fonts del Bastareny fins a Bagà. El GR-241 és un sender circular de Borredà que passa per ermites i esglésies romàniques, com Sant Jaume de Frontanyà, zones amb vistes a l'Alt Berguedà i a la Baells prop de la Nou de Berguedà i boscos de ribera com en el Cobert de Puigcercós.

A més a més, les Capçaleres del Llobregat compten amb una extensa xarxa de petits recorreguts senyalitzats que mostren paisatges més locals. Destaquen els següents: PR-C 11 i 52 senders de la Pobla de Lillet; PR-C 51 sender de Sant Jaume de Frontanyà; PR-C 73 sender de Sant Corneli; PR-C 123 i PR-C 127, tots dos al voltant del Pedraforca; PR-C 124 de Saldes a Olià pel refugi de Prat d'Agulló; i PR-C 128 pels cingles de Vallcebre.

L'orografia de la unitat ofereix collades i cims amb vistes excepcionals, a més de magnífics miradors. Destaquen els del Pedraforca al Coll de la Cabana o de Gresolet (1566 m) (mirador 7, veure mapa 5.2) i l'Espà (1380 m) amb vistes sobre la zona del Pedraforca, la vall de Gresolet, les serres del Verd, d'Ensija i del Cadí. També el Pedró de Tubau (10) amb accés des de Sant Jaume de Frontanyà; i els santuaris de la Quar (13) i de Falgars (9), aquest últim a la Pobla de Lillet. Un altre mirador interessant és el mirador del President o dels Orris (1892 m) (8), accessible per la carretera de Bagà fins a prop del coll de Pal, amb vistes sobre el Cadí, el Moixeró i la Tossa d'Alp. Tenen també bones vistes el mirador de la Figuerassa (12) o del Berguedà (1490 m) cap al sud sobre la vall del Llobregat fins a Montserrat i el Montseny, a l'oest cap els Rasos de Peguera i zones de les Vall de Lord i Replans del Solsonès; al nord el Cadí i el Moixeró i a l'est, a les serres de Picancel i la Quar.

Altres miradors interessants són: el de Rasos de Baix (11), el de Roca de la Lluna o del Catllaràs (1560 m) amb vistes sobre la serra del Catllaràs, el Puigllançada i la Vall de Lillet; el collet de la Creu del Cabrer (1970 m), accessible per la carretera de Berga als Rasos prop del coll de Catllarí, el qual presenta vistes a Ensija i als Rasos de Peguera; el castell de Blancafort a Cercs. Tanmateix incloem els miradors de Vilada (cap al Picancel), de Sant Julià de Cerdanyola (a les Deveses), de

Figura 5.31 Mirador del Gresolet, a Saldes.

Gisclareny (Gargallosa), de Saldes (Pedraforca), del Castell d'Areny (Sant Romà de la Clusa), de Vallcebre (Cap Deig), de Sant Jaume de Frontanyà i de Fumanya.

Avaluació del paisatge

-Debilitats:

- Pastures en declivi, fet que comporta una homogeneïtzació del paisatge per la pèrdua d'espais oberts i l'augment de la superfície ocupada per matollars i bosquines.

- La manca de rendibilitat econòmica de moltes forests condueix a l'abandonament de la gestió silvícola la qual ha estat la responsable fins avui de l'actual estructura i dimensió de la massa forestal. Aquest fet ha donat lloc, i així ho continuarà fent a mig termini, a l'increment del risc d'incendi.

- La baixa densitat de població d'algunes zones comporta que cada vegada siguin més extensos els sectors naturalitzats del paisatge amb la degradació i la pèrdua d'elements i estructures (masies, xarxa de camins i senders, pastures, etc.) relacionats amb les activitats econòmiques tradicionals de muntanya.

- Algunes construccions en sòl no urbanitzable, com ara estables, coberts o altres edificacions, no prenen com a model l'escala, la forma i el color dels volums de l'arquitectura vernacular.

Figura 5.32 La superfície urbana ha augmentat els darrers anys a molts nuclis. Nous barris a la Pobla de Lillet contrasten davant antigues feixes.

- La construcció de segones residències en nuclis com Bagà, sovint no segueixen l'escala, la forma i el color dels volums de l'arquitectura vernacular.

- Rehabilitació de molts masos i casetes de camp, amb una falta de criteri unitari pel que fa a l'escala, la forma i el color dels volums. Aquest fet està provocant l'aparició d'impactes puntuals, però molt repetits arreu del territori.

-Amenaces:

- El despoblament i el progressiu abandonament de les activitats ramaderes i agrícoles pot afectar a l'estructura del paisatge i la pèrdua de diversitat i de patrimoni (petits nuclis, masies, xarxa de camins, pastures, ...).

- Aquest paisatge gaudeix d'un renom molt important entre excursionistes i boletaires. Com a conseqüència d'això hi ha alguns indrets de muntanya que comencen a estar sobrefreqüentats. En aquest sentit, cal recordar la tasca que desenvolupen les nombroses associacions veïnals i ecologistes de la contrada, com ara DEPANA, el Grup de Defensa de la Natura del Berguedà o l'Associació d'Amics i Amigues del Pedraforca, que promouen actes cívics, de conscienciació i de neteja del bosc de manera periòdica.

- L'elevat risc d'incendi, agreujat pel tipus de la coberta forestal i per l'abandonament de les feines del camp.

Figura 5.33 L'abandonament de l'agricultura motiva la desaparició de les feixes i la recuperació de la vegetació natural.

- Degradació d'elements patrimonials d'interès que, per la seva dispersió en el territori, fan difícils les tasques de conservació (esglésies romàniques, masos, restes arqueològiques...).

- La progressiva aparició de nuclis i edificacions aïllades que no tenen en compte l'escala, la forma i el color dels volums de l'arquitectura vernacular del lloc ni adopten una estratègia de completió.

-Fortaleses:

-La unitat té valors paisatgístics notables. En són bona mostra les extenses masses forestals, les fonts i rierols, els serrats i cingleres i fites emblemàtiques com el Pedraforca.

-Les Capçaleres del Llobregat gaudeixen de certa tradició turística. La proximitat a la Regió Metropolitana de Barcelona i a diferents pistes d'esquí, i el valor estètic dels seus paisatges han afavorit una freqüentació de turistes i visitants.

-Aquests paisatges acullen un nombre elevat d'elements patrimonials d'arquitectura romànica, com ara el monestir de Sant Jaume de Frontanyà o Sant Llorenç a prop de Bagà, entre molts altres.

- La diversitat de tipologies d'assentaments urbans (nuclis de colònies mineres, nuclis de creixement lineal, nuclis en entorn agroforestal i nuclis de muntanya pirinenca) la majoria en bon estat de conservació.

- Importància de les produccions agroalimentàries reconegudes de la I.G.P. Vedella dels Pirineus.

- Interès econòmic i social dels productes boscosos diferents de la fusta, com els fruits del bosc, mel, geles, així com de tòfones i bolets.

Oportunitats:

-Bons exemples de colònies mineres (a Figols i Sant Corneli), i d'establiments industrials, com la fàbrica de ciment de Clot del Moro i totes les infraestructures que s'hi associen. Seria de gran interès augmentar la difusió d'aquests indrets que, perfectament, poden actuar com a dinamitzadors econòmics d'aquest paisatge.

-En aquests territoris és habitual treure profit dels productes del bosc (bolets, fruits per fer melmelades, etc.). Caldria afavorir aquestes produccions garantint una producció de qualitat.

-Els distintius de qualitat IGP Vedella dels Pirineus Catalans, així com altres produccions agràries ecològiques, són una oportunitat pel manteniment dels paisatges agraris productius.

-De la mateixa manera, també caldria fomentar la producció d'altres aliments amb valor afegit, com la IGP Vedella dels Pirineus Catalans.

- La carta del paisatge del Berguedà és una eina destinada a mantenir i millorar els valors paisatgístics d'aquesta zona.

- Pràctica de l'excursionisme, la bicicleta de muntanya, així com noves modalitats respectuoses amb el paisatge, ja que incideixen positivament en el manteniment de la xarxa de senders i camins i, a la

Figura 5.34 Nous tipus de conreu s'imposen a l'agricultura tradicional. Vall de l'Arija.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1 Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius de qualitat paisatgística. El llistat de mesures (criteris) i accions són una proposta per assolir els OQP.

Objectius de qualitat paisatgística

- 5.1 Un escenari propi del relleu calcari amb cingleres, replans i crestes rocoses preservats com a elements configuradors del paisatge, com els cingles de Vallcebre i la serra de Picancell, entre d'altres, i que actuen com a fites, algunes emblemàtiques com el Pedraforca, i potencien el seu caràcter.
- 5.2 Un paisatge fluvial del riu Llobregat, que inclou el naixement del riu a les fonts del Llobregat i l'embassament de la Baells, valoritzat i preservat com a connector ecològic i paisatgístic.
- 5.3 Un paisatge de muntanya que conservi el seus valors d'ús tradicional: els cultius de muntanya, els prats de farratge, la ramaderia i l'explotació del bosc.
- 5.4 Un paisatge rural amb poblament agrupat, nuclis compactes i definits, que preservi l'arquitectura tradicional de muntanya, alguns amb alt valor històric com Bagà, Sant Jaume de Frontanyà, la Pobla de Lillet, etc.
- 5.5 Un paisatge industrial ben gestionat, afavorint el seu paper com a element configurador del paisatge amb potencial turístic.
- 5.6 Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de les Capçaleres del Llobregat.

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

- 5.1 Preservar l'entorn dels elements naturals més emblemàtics com el Pedraforca, la serra de Queralt, les fonts del Llobregat, etc., pel conjunt dels seus valors.
- 5.2 Incloure als POUM dels municipis de la unitat, cas de no recollir-ho l'actual redactat, mesures de protecció i gestió dels sòls als espais d'interès natural, com les serres de Cadí-Moixeró, serres d'Ensija, serra de Mogrony, serres de Queralt, etc. Donada la riquesa i varietat forestal de la zona es tindrà especial cura amb la seva protecció també fora de les àrees actualment protegides.
- 5.3 Preservar, revalorar i potenciar el patrimoni monumental arquitectònic, especialment l'arquitectura romànica de muntanya, com Sant Jaume de Frontanyà, Bagà, la Pobla de Lillet, Gresolet, Sant Llorenç prop Bagà etc..

- 5.4 Protegir les zones de prats de muntanya compreses en el PAE «Prats supraforestals en procés d'emboscament», així com en general els prats al ser un element configurador del paisatge d'aquesta unitat.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

- 5.5 Establir programes de seguiment i control de la rica fauna d'aquesta unitat, com l'isard, el cérvol, el cabirol, el trençalòs, el picot negre o el tritó pirinenc entre d'altres.
- 5.6 Establir programes de manteniment i protecció del patrimoni industrial miner, com les mines de Fígols, i cimenter, com la fàbrica del Clot del Moro.
- 5.7 Realitzar actuacions que permetin revalorar i donar a conèixer el ric patrimoni natural, facilitant els accessos (controlats), i ampliant la informació al respecte.
- 5.8 Preservar els nuclis antics de les poblacions singulars, com Bagà, la Pobla de Lillet, Gósol o Castellar de n'Hug.
- 5.9 Garantir que l'establiment d'edificacions aïllades, siguin habitatges o construccions d'ús rural, s'inspirin en els models i tipologies tradicionals d'alta muntanya, pel que fa a la localització i inserció en el lloc, posant èmfasi en la mida, la forma i els colors dels volums.
- 5.10 Estudiar la viabilitat de la recuperació o enderroc de construccions lligades a la explotació minera i la indústria tèxtil actualment en desús productiu.
- 5.11 Potenciar l'aprofitament, comercialització i regulació de productes boscosos com els bolets, fruits, etc.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

- 5.12 Ordenar les àrees de paisatge agroforestal al voltant dels marges de l'embassament de la Baells, per tal de millorar la qualitat estètica de la infraestructura hidràulica.
- 5.13 Reestructurar la xarxa urbana de les poblacions de morfologia lineal seguint l'antiga carretera C-55 i que ara ha vist alterat el seu patró configuratiu.
- 5.14 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicles, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de potenciar la funció de facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Es tracta dels miradors de Gresolet, Rasos de Baix, la Figuerassa, Mare de Déu de Queralt, Mare de Déu de la Quar, Mare de Déu de Falgars, Pedró de Tubau i el Mirador del President o dels Orris; dels itineraris motoritzats de les carreteres C-16, C-26, BV-4031 i B-400, així com els no motoritzats dels GR-4, GR-107, GR-150, GR-241, PR-C-125, PR-C-11, PR-C-73, PR-C-52, PR-C-51, PR-C-128, PR-C-123 i PR-C-127. Caldria tenir en compte la incorporació del conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, en futures revisions.

Mapa

Mapa

